

"Küfür iki kısımdır. Birincisi, bilir, lâkin kabul etmez. İkincisi, yakîni var, lâkin itikadı yoktur. Üçüncüsü, tasdiki var, lâkin vicdanî iz'ânı yoktur." cümlelerini izah eder misiniz?

Bilir, lakin kabul etmez: Bu şube Peygamber Efendimizi (asm) genel hatları ile bilip de kabul etmemeyi ifade ediyor.

Yakîni var, lakin itikadı yoktur: Yakın, bir şeyi kesin bilmek demektir. Mekkeli müşrikler Peygamber Efendimizi (asm) öz oğulları gibi, bütün güzellikleri ile bildikleri halde, ona itikat etmiyorlardı. Bir şeyi kesin bilmek yetmez, ona kalp ile inanmak da gerekir.

Tasdiki var, lâkin vicdanî iz'ânı yoktur: Burada ise Mekkeli müşrikler Hazreti Peygamber Efendimizin (asm) üstün ahlak ve doğruluk sahibi olduğunu tasdik ediyorlardı, onun mümtaz bir zat olduğunu da kabul ediyorlardı. Lakin iş iman etmeye geldiği zaman, imandan kaçıyorlardı.

İmandan kaçınmalarının sebebi; insanın kalbindeki tasdiki oluşturan ve şekillendiren iki kaynaktır. **Birisi,** vicdandan gelen ve hissiyattan hasıl olan izan ve idraktır. **Diğeri ise,** dimağdan akseden fikirlendir. Bu ikisi kalpte birleşir, ondan sonra tasdik kıvamına gelir. Bu gibi kafirler dimağdan yani akıldan gelen kati ve kesin bir bilgi ve ilim varken, vicdan kaynağından gelen izan ve idrak olmadığı için, tasdik ve iman kıvam bulamıyor ve inkara sapıyorlar.

Buradaki bilme meselesini; bilmenin zayıftan kuvvetliye doğru bir sıralanışı olarak değerlendirebiliriz. Yani Peygamber Efendimizi (a.s.m) inkar edenlerin bilme dereceleri özetleniyor. Bu müşriklerden öyleleri var ki; Peygamber Efendimize (a.s.m) olan vukufiyeti ile iman arasında sadece ince bir kalbi tasdik duruyor. Hatta imana meyledip toplumsal baskıdan korktuğu için tekrar küfre girenler bile var. Peygamber Efendimizin (a.s.m) amcası Ebu Talib bunlardan en meşhurdur. Benzer bir şekilde Kur'an bu tip kafirlerin ruh halini şu şekilde tasvir ediyor:

"15. Hâlâ da açgözlülükle imkânlarını daha da artırmama hevesleniyor.

16. Hiç heveslenmesin! Çünkü o bizim âyetlerimize karşı inatçı kesildi.

17. Ben de onu sarp mı sarp bir yokuşa sardıracağım.

18. O düşündü, ölçtü, biçti...

19. Kahrolası, nasıl da ölçtü biçti!

20. Hay kahrolası! Nasıl, nasıl da ölçtü biçti!

21. Sonra baktı...

22. Derken suratını astı, kaşlarını çattı...

23. Sonra da sırtını döndü, kibirinden kabardı, arkasına bakmadan çekip gitti!

24. 'Bu, büyücülerden nakledilen büyüden ibarettir.' dedi.

25. 'Bu, beşer sözünden başka bir şey değildir.' dedi." (Müddessir, 74/15-25)

Bu âyetler, Hz. Peygamber (a.s.m) aleyhinde **“büyücü”** diye propaganda yapan, Kureyş'in liderlerinden *Velîd b. Muğîre* ve benzerleri hakkında indirilmiştir. Onun on oğlu vardı ki **Halid b. Velîd (r.a)** onlardan biridir.

Velîd aslında Kur'ân'dan çok etkilenen, meşhur bir edip idi. Kur'ân'ın, beşer üstü bir taraftan geldiğini de vicdanında hissediyordu. Fakat toplumdaki itibarını kaybetmemek için, Kur'ân hakkında ne diyeceğini şaşırmış, sonunda onun olağanüstü etkisini **“büyü”** diye nitelendirmişti.

Yakîn: Bir şeyin ilmi açıdan kesinlik kazanmasıdır. **İtikat ise:** Kalben o şeyi onaylamak demektir. Bir şey ilmi açıdan kesinlik kazansa bile, insan o şeye inanmayabilir. İnanmayışının sebepleri farklı olabilir. Bazen inat, bazen taassup, bazen kibir ve haset v.b. sebepler olabilir.

Mesela, Mekke müşrikleri, Hazreti Peygamberin her haline ve durumuna vakıf idiler. Âdeta öz evlatları gibi onu tanıyorlardı. Onun hakkaniyetine binlerce kati ve kesin delillerle yakın kazanmışlardı. Ama, onlar inat ve kibirlerinden dolayı iman etmediler.

Üçüncüsü ise, Hazreti Peygamber (a.s.m)'in üstün ahlak ve doğruluk sahibi olduğunu tasdik ediyorlardı. Onun mümtaz bir zat olduğunu da kabul ediyorlardı. Lakin iş iman etmeye geldiği zaman, imandan kaçıyorlardı. Bunun sebebi, insanın kalbindeki tasdiki oluşturan ve şekillendiren iki kaynaktır. **Biri** vicdandan gelen hissiyattan hasıl olan izan ve idraktır. **Diğeri** ise, dimağdan akseden fikirlerdir. Bu ikisi, kalpte birleşir, ondan sonra tasdik kıvamına gelir. Bu gibi kafirlerde dimağdan, yani akıldan gelen kati ve kesin bir bilgi ve ilim varken, vicdan kaynağından gelen

izan ve idrak olmadığı için, tasdik kıvam bulamıyor ve inkara sapıyor.

Hız. Peygamber (a.s.m)'in her halinin hakkaniyetine bir şahit olduğuna onlar da akıl itibarı ile hakimlerdi. Lakin vicdanları kokuştığı için kabullenemiyorlardı. O zaman da iman gerçekleşmiyor. Mesela, Ebu Cehil'in şu itirafı meseleye ışık tutar:

"Ben onun hak nebi olduğunu biliyorum ama, neden onun gibi yetim birine nebilik veriliyor da benim gibi zengin, itibarlı birisine verilmiyor?" diye inkar ediyordu.

"Küfür iki kısımdır. Bir kısmı, bilmediği için inkâr eder; ikincisi, bildiği halde inkâr eder. Bu da birkaç şubedir. Birincisi, bilir, lâkin kabul etmez. İkincisi, yakîni var, lâkin itikadı yoktur. Üçüncüsü, tasdiki var, lâkin vicdanî iz'ânı yoktur..." (1)

Şimdi bu pasajı biraz daha açmaya çalışalım:

Cehilden gelen küfür iki kısımdır:

Birisi bilmediği için küfre giriyor. Buradaki cehil, hakiki anlamında kullanılmıştır. Yani ilimsizlikten gelen bir haldir. Bu küfrü izale etmek kolaydır.

İkincisi ise bilerek, anlayarak, üzerinde kafa yorarak küfre giriyor. Buradaki cehil, kalbin tasdik etmemesinden gelen bir cehalettir. Yoksa, bilmemekten, ilimsizlikten gelen bir cehalet değildir. Buna da mecazi cehil diyebiliriz. Zira cehilden kasıt, kalben tasdik etmemektir.

Bu, küfrün ikinci şubesi, yani bildiği halde, ilmi olduğu halde inkar etmek kısmı da kendi arasında üç kısım olarak değerlendirilmiştir. Buradaki kısımlar genel olarak; ilim ve bilmek arasındaki derece, kuvvet ve farka bakar.

"Birincisi bilir, lakin kabul etmez." Bu bilmek, diğer ikisine nazaran, ilim ve bilmek noktasından daha zayıf ve alt derecededir; tıpkı ilmelyakin gibi. Ama tasdik etmediği için, bilmesi ona bir fayda sağlamaz.

"İkincisi, yakın var, lakin itikadı yoktur." Yakın, bilmeye nispeten daha kuvvetli bir kat'iyet ifade eder. İttıladaki keskinliğe işaret eder. Mekke ehlinin, Hazreti Peygambere (asm) olan ittılai gibi. Çünkü, ona olan yakınlıkları, onun hafi ve ince hallerini bilmesine vasitadır. Bu da, bir nevi aynelyakin gibi bir bilmeye bakar diyebiliriz. Lakin buna rağmen itikat etmiyorlar.

"Üçüncüsü: Tasdiki var, lakin vicdani iz'anı yoktur." Burada artık bilmenin zirvesine çıkmıştır. Tıpkı hakkelyakin gibi, Ebu Talibin, yeğeni olan Hazreti Muhammedin (asm) en hafi haline olan vukufiyeti gibi. Ama kalben tasdik olmadığı için, iman sayılmaz. Onun için Ehl-i sünnet alimleri Ebu Talibin yeğenine olan sevgi ve muhabbetini imandan saymamışlar.

"Kalb, mazhar-ı hissiyatı vicdan, mâkes-i efkârı dimağdır." Yani, kalbi oluşturan ve şekillendiren, vicdanın hissi iz'anı ve idraki ile dimağdan gelen, yani akıldan gelen ilimdir.

Demek, kalpte tasdik olması için, iki unsurun birleşmesi gerekiyor. Birisi, tam bulunsa diğeri olmasa o makbul bir tasdik olmaz.

Bu üçüncüsünde tasdikten kasıt, dimağda ilmin ve bilmenin kafi dereceye ulaşmasıdır, yoksa; kalpteki tasdik anlamında değildir. O müşriklerin vicdanları kokuştığı için akıldan gelen; kati veriler bir şey ifade edemiyor. İmana kafi gelmiyor. Akıl tasdik ediyor, ama vicdan ve kalp inkar ediyor...

1) bk. [İşaratü'l-İ'caz, Bakara Suresi, 6. Ayet Tefsiri.](#)